

Z DEJÍN INDICKÉHO MATERIALIZMU

K. D. KANEV, Prvata indijska filozofska doktrína za bitieto [sat-vada], Sofia 1976

Uddálaka Aruni patrí medzi najstarších filozofov sveta. Dielu tohto starovekého indického mysliteľa venoval svoju prácu *Prvá indická filozofická doktrína bytia* [sat-váda] bulharský filozof a indológ Kančo D. Kanev. Jeho kniha je prvou rozsiahlejšou monografickou štúdiou o problematike vzniku a o prvej etape vývinu staroindického materializmu v diele Uddálaka Aruniho. Treba privítať, že toto prvenstvo získal marxistický filozof.

Učenie Uddálaku Aruniho je zachytené v jednej z najstarších upanišád Rgvédu, v Čhándógja-upanišáde, ktorá vznikla asi v 9.—6. stor. pred n. l. Podľa autora je Uddálaka Aruni najstarším filozofom ľudstva. Tento názor zastáva zhodne s nemeckým indológom Walterom Rubenom.

Možno len súhlasiť s autorom, keď podľa jeho tvrdenia sám fakt, že Uddálaka Aruni „po prvý raz (a pritom z naivne materialistických pozícií) interpretuje filozofický problém o najvyššej realite čiže bytí (*sat*) a jeho poznání“, plne postačuje pre to, aby zapísal jeho meno nielen do dejín indického, ale aj svetového filozofického myslenia. Uddálaka Aruni stál pri zrode materialistickej filozofie. Dokazovanie tejto myšlienky pomocou bohatého faktografického materiálu je jedným z hlavných cieľov knihy.

Kniha je rozdelená na päť častí. V prvej časti autor skúma prehistóriu filozofického myslenia v Indii [védske hymny], druhá časť je venovaná všeobecnej charakteristike. Uddálakovo učenia. V tretej a štvrtjej časti rozoberá autor ontologické a gnozeologické aspekty Uddálakovej filozofie, v piatej časti knihy analyzuje jej živelne dialektické prvky.

Kančo D. Kanev predovšetkým skú-

ma sociálno-ekonomické a politické pomery v Indii skúmaného historického obdobia. Vychádza z charakteristiky prvých filozofických myšlienok, ako sú vyjadrené vo védskych hymnoch, a tvrdí — podľa nášho názoru správne — že „už v tomto ranom období niektorí mudrci dosiahli relatívne vysoký stupeň rozumovo-abstraktných zovšeobecnení, živelne postulujúc jednotlivé filozofické pojmy“. Táto prehistória filozofie, ktorú obsahujú najmä brahmany a upanišády, je pre autora východiskom ku skúmaniu Uddálakovej doktríny bytia a k zhodnoteniu jeho miesta v dejinách indickej i svetovej filozofie.

Autor zastáva názor, že Uddálaka Aruni v poíme bytia *sat* vyjadril svoju nereligióznu orientáciu, pretože *sat* v jeho chápaní nemá nič spoločné s tradičným pojmom boha. Prostredníctvom svojho aforizmu „tat tvam asi“ [„to si ty“] zas vyjadril podľa autora naivnomaterialistické chápanie vzťahu medzi všeobecným a jednotlivým, medzi subjektom a objektom atď.

Na pramenných materiáloch Kanev dokazuje, že Uddálaka Aruni je jedným z prvých mysliteľov v dejinách indickej a azda aj svetovej filozofie, ktorý už z teoreticko-filozofického hľadiska postuluje jednu zo základných otázok každej teórie poznania — otázku pravdy, pravdivosti nášho poznávania sveta. Z hľadiska klasifikácie Uddálakovej gnozeológie autor konštatuje, že na základe zachovaných materiálov nemožno Uddálaku Aruniho jednoznačne zaradiť ani medzi krajných senzualistov, ani medzi absolútnych racionalistov: „Mudrc bol hlboko presvedčený, že pre verné či pravdivé poznanie sú rovnako nevyhnutné

údaje zmyslových orgánov, ako aj logické—rozumové—operácie.“ [s. 158]

Autor venuje mimoriadnu pozornosť najmä viacerým dialektickým aspektom učenia staroindického filozofa. Podľa jeho názoru živelná dialektika Uddálakovej filozofie bola v podstate logickou čiže rozumovou „rekonštrukciou“ príčinných vzťahov, objektívnych zmien a pod., ktoré reálne jestvujú. Autor zdôvodňuje tvrdenie, že filozofické názory Uddálaku Aruniho sa pohybovali na pôde naivného materializmu s hylozoistickými prvkami živelnej dialektiky a ateizmu. Z dejinofilozofického hľadiska má Uddálakova filozofická koncepcia význam predovšetkým ako dôkaz existencie rozvinutých a prepracovaných materialistických systémov v raných dejinách indickej filozofie, materialistických koncepcií, ktoré mali veľký vplyv na rozvoj myslenia v starovekej Indii.

Monografia je doplnená originálnym sanskrtským textom ukážok Uddála-

kovho učenia v písme devanágari a v latinskej transkripcii, ako aj bulharským prekladom úplného textu rozhovoru Uddálaku Aruniho so svojím synom Švétakétuom. Tento rozhovor obsahuje Uddálakov výklad filozofickej doktríny bytia a spôsobov jeho poznania.

Na záver možno zopakovať, že kniha bulharského autora Kanča D. Kaneva je nesporným prínosom k marxistickému spracúvaniu dejín svetovej filozofie. Je prínosom nielen preto, že skúma doteraz málo známu a na pôde marxizmu takmer nesppracovanú tému staroindického filozofického materializmu Uddálaku Aruniho, ale najmä preto, že charakterizuje Uddálakovu filozofiu ako jeden z prvých pokusov o uplatnenie živelného dialektického názoru a túto charakteristiku presvedčivo dokumentuje pramenným materiálom.

Dalimír Hajko

TEÓRIA RELATIVITY VO SVETLE FILOZOFIE

E. M. ČUDINOV, *Teorija otnoviteľnosti i filosofija*, Moskva 1974, 303 s.

Diskusia a polemiky o vzájomnom vzťahu filozofie a prírodných vied možno charakterizovať ako istú snahu o uchopenie genézy teoretického poznania, jeho hodnovernosti a objektívnej pravdivosti. Autori sa v nich usilujú ukázať, akým spôsobom sú filozofické idey a princípy v tej alebo onej forme zahrnuté do každého ohníva reálneho procesu špeciálnovedného poznania a súčasne ako výsledky špeciálnych vied spätne pôsobia na ďalší vývin filozofického kategóriálneho aparátu a základných filozofických princíпов.

Popredný sovietsky filozof a špecialista na filozofické problémy prírodných vied, doktor filozofických vied

E. M. Čudinov, sa vo svojej práci *Teória relativity a filozofia* pokúsil o analýzu teoreticko-poznávacej podstaty tých všeobecných predpokladov, na základe ktorých boli sformulované princípy špeciálnej teórie relativity. V podstate sa tu hovorí o úlohe filozofie pri formovaní a zdôvodnení tejto fundamentálnej teórie, ktorá sa zakladá na celom rade gnozeologických princíпов a hypotéz, ktoré vcelku tvoria jej filozofický základ. Autor sa súčasne usiluje ukázať, ako dialektika preniká do celého obsahu súčasnej fyziky, či si to fyzici uvedomujú alebo nie. Filozofia sa neohraničuje len na interpretáciu dosiahnutých výsledkov, na ich svetonázorový aspekt, ale slúži